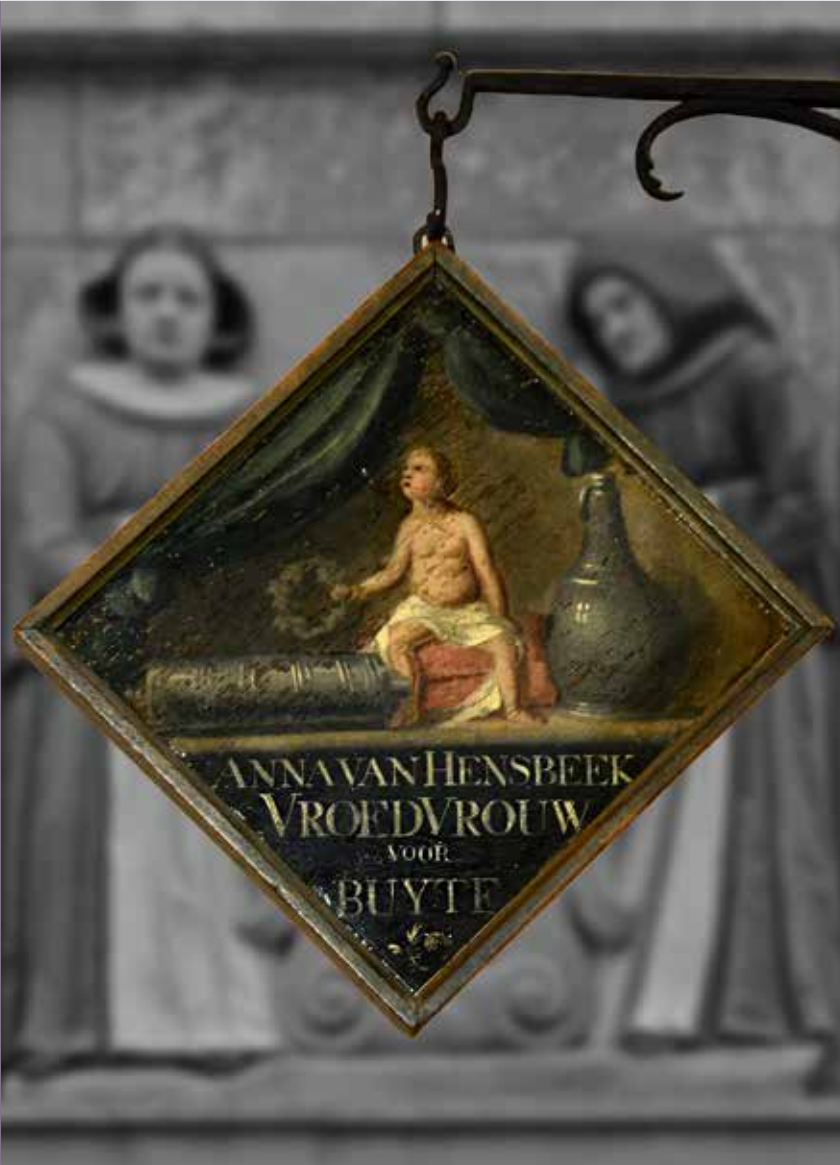

Tidinge

VAN DIE GOUDE

jaargang 36 | mei 2018 | 2

**Een controversiële 'Vroed-
Vrouw voor Buyte' (II)**

**Een verloren gevel aan de
Hoge Gouwe**

**Daniel de Lange: Gouds
historicus en muntenkenner**

**Gouwe Verhalen:
Gerda Paans**

Tidinge

TIJDSCHRIFT VAN DE HISTORISCHE VERENIGING DIE GOUDE

redactie: **Henny van Dolder-de Wit, dr. Paul H.A.M. Abels, dr. Adri van den Brink, dr. Christiaan van der Spek, drs. Margreet Windhorst, drs. Paul van Horsen** (hoofdredacteur)

tekstredacteur: **drs. Kenny Louwen**

vaste medewerkers: **Marcel van Dasselaar**

(archeologie), **ir. Gert Jan Jansen** (Gouwe Verhaal),

Nico J. Boerboom (foto's en afbeeldingen)

met dank aan de medewerkers van: **Streekarchief Midden-Holland (SAMH)** en **Museum Gouda**

redactieadres: **Hazelaarlaan 10, 2803 BS Gouda**

telefoon 0182-536053

e-mail: **redactie-tidinge@diegoude.nl**

secretariaat van die Goude: **Postbus 307, 2800 AH Gouda, telefoon 0182-534884**

e-mail: **info@diegoude.nl**

ontwerp en opmaak: **Peterpaul Kloosterman, Gouda (www.2pk.nl)**

drukkerij: **Quadraat Printmedia, Oud-Beijerland**

ISBN: **0168-0498**

Lid worden van Historische Vereniging die Goude: Het lidmaatschap kost 28 euro voor particulieren per jaar; bedrijven betalen 45 euro. U kunt zich opgeven via onze website www.diegoude.nl

Opzeggen: U kunt uw lidmaatschap tot vier weken voor het einde van een kalenderjaar opzeggen.

Uiteraard zijn ook overlijden en verhuizing redenen voor beëindiging van het lidmaatschap.

www.diegoude.nl

*Foto voorkant : uithangbord van Anna van Hensbeek met op de achtergrond de gevelsteen van het voormalige St.-Elisabethgasthuis
(foto en fotomontage: Nico J.Boerboom)*

Van de redactie

Zal de Anna van Hensbeeksingel in de toekomst de naam dragen van gewoon Singel zoals in Amsterdam of krijgt deze singel een andere naam? In het vorige nummer kondigde ik aan, dat in het tweede artikel van de hand van Jean-Philippe van der Zwaluw over Anna van Hensbeek duidelijk zal worden dat de beeldvorming rond deze vrouw als voorvechtster van de vrouwenbeweging bijstelling behoeft. De auteur eindigt zijn artikel met 'Zonder haar thans in Nederland vrijwel zeker unieke uithangbord zou ze in de vergetelheid zijn beland. Maar het verhaal achter dat uithangbord is, zoals uit dit onderzoek blijkt, veel minder heroïsch dan tot nu toe werd gedacht.' Zijn gedegen onderzoek in de Goudse archieven en de daarin door de auteur gevonden en gebruikte bronnen wijzen namelijk uit dat Anna bij haar overtreding inzake de vaderschapseed en in haar verzet tegen haar veroordeling geen principiële motieven heeft gehad. De redactie hoopt, dat deze nieuwe interpretatie reactie en discussie uitlokt. Uiteindelijk is geschiedenis 'een discussie zonder eind', aldus de historicus Pieter Geyl.

Geert Post heeft een verslag gemaakt van zijn onderzoek naar een pand aan de Hoge Gouwe onder de titel 'Een verloren gevel aan de Hoge Gouwe'. Ook al bestaat dit pand niet meer, deze cultuurhistorische beschrijving geeft een goed beeld van het aanzicht van de gevelrij aan de Hoge Gouwe. Jammer genoeg is het pand in 1883 gesloopt. Sinds begin maart van dit jaar loopt in het streekarchief de cursus 'Wonen in een historisch pand', ontwikkeld door het Streekarchief Midden-Holland in

*Straatnaambordje Anna van Hensbeeksingel
(foto J. Ph. van der Zwaluw)*

samenwerking met Die Goude, Golda en de ODMH. Voor deelnemers aan deze cursus en voor anderen is dit artikel misschien een aansporing om ook op deze wijze een verslag te maken van de geschiedenis van hun pand.

De meest bekende stadsgeschiedschrijvers van Gouda zijn Ignatius Walvis en Cornelis Johan de Lange van Wijngaerden. Paul Abels ontdekte een minder bekende Gouds geschiedschrijver. Wel geen stadsgeschiedschrijver, maar meer een schrijver over de geschiedenis van het gewest Holland. In de serie 'Goudana' gaat hij dieper op het leven en werken van deze Daniel de Lange in.

Gerda Paans staat dit keer centraal in de rubriek *Gouwe Verhalen*. Gert Jan Jansen tekende haar verhaal op. Gerda zal bij velen bekend zijn als een maatschappelijk betrokken persoon. Met haar vrijzinnig protestantse achtergrond is zij lid van de PvdA, zat voor die partij een korte tijd in de gemeenteraad en was zij actief in het NIVON, in het Humanistisch Verbond en in de ANBO. Anderen zullen haar kennen uit de tijd dat zij deel uitmaakte van een initiatiefgroep om groepswonen voor ouderen mogelijk te maken.

Paul van Horssen

Een controversiële ‘VroedVrouw voor Buyte’ (II)

FEITEN EN FICTIE IN HET LEVEN VAN ANNA VAN HENSBEEK (1750-1808)

Jean-Philippe van der Zwaluw

50

Tidinge 2018

In het eerste deel van dit artikel, zie Tidinge 2018-1, hebben we Anna van Hensbeek gevolgd tot het begin van haar carrière als vroedvrouw (geen stadsvroedvrouw!) van Gouda, begin 1794. In dit tweede deel pikken we haar levensloop weer op. We vergelijken opnieuw de primaire bronnen met wat er over haar is geschreven om feiten van fictie te scheiden en zo een beter beeld van haar te verkrijgen.

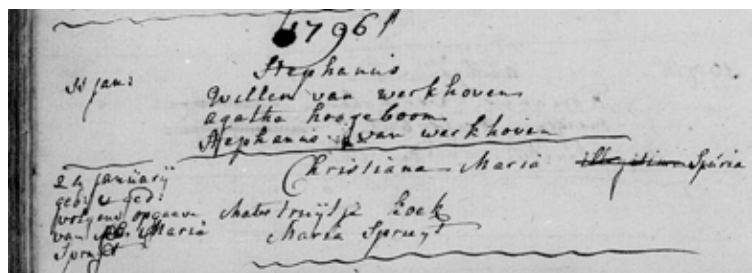
Twee jaar gaat het Anna goed, weet ze een redelijk inkomen te verdienen¹ en vervult ze haar taken naar behoren. Er worden geen klachten over haar ingediend.² Die goede reputatie is belangrijk, want zij ontbeert het vaste salaris van een stadsvroedvrouw en is afhankelijk van betalende cliënten. Op 24 januari 1796 helpt Anna echter de ongehuwde Geertrui Koek bij de bevalling van een dochter. Dezelfde dag wordt het meisje als Christina Maria Koek in de rooms-katholieke statie De Braesem gedoopt.³ Nu worden er vaker zulke kinderen geboren.

Dezen krijgen in de doopboeken de aantekening ‘illegitiem’, ‘onegt’ of ‘spurius/spuria’. De vroedmeesters maken hierover nooit opmerkingen. Nu is er echter meer aan de hand. In de notulen van de collegevergadering op maandag 1 februari 1796 staat namelijk:

‘De Lijsten der vroedvrouwen zijn geëxamineerd en in order bevonden, uitgezonderd de lijst van Anna van

Tafel chirurgijnskamer (Museum Gouda). Op 5 februari 1794 komt Anna van Hensbeek haar ‘acte van admissie als vroedvrouw’ aan de leden van het College der Vroedkunde tonen (foto Nico J. Boerboom)

De doopaantekening van Christina Maria Koek op 24 januari 1796, het baby-meisje dat ongewild de aanzet geeft tot Anna's problemen (SAMH; foto auteur)

Hensbeek op welke bij het collegie aanmerkingen zijn gevallen, wegens de daar in gestelde verlossing door de natuur, zonder opgaave van den vader van het kind; en heeft het collegie besloten om de vroedvrouw A: Hens-

Een verloren gevel aan de Hoge Gouwe

Geert Post

Het Museum Gouda bewaart een los opgezette olieverfschets door de 19e-eeuwse stadstekenmeester Johannes Jacobus Bertelman (1821–1899) van een geveltop met daarop de aantekening ‘huis op de hooge Gouwe’ (afb. 1).¹ Een kenner van de Goudse binnenstad zal direct opmerken dat een dergelijke gevel aldaar niet meer valt te bewonderen. Een tekening van een verder onbekende L. van Krimpen in hetzelfde museum verklaart het gemis in de tegenwoordige gevelwand: op deze uitgewerkte tekening zien we de volledige gevel afgebeeld.² Naast de grote detaillering, is het opschrift interessant: ‘Façade met antiek bovengedeelte van een woonhuis te Gouda, gesloopt 28 sept. 1883’.

1. Museum Gouda, inv. nr. 51525; met veel dank aan Josephina de Fouw en Julia Zwijnenburg voor het tonen van dit blad en verschillende andere architectuurstudies uit het bezit van het Museum op 23 augustus 2017. Voor Bertelman, zie: J.H. Kompagnie, ‘Het nuttige en het aangename’, in P.H.A.M. Abels e.a. (red.), *Duizend jaar Gouda* (Hilversum 2002), 684-712, 703-704.

2.. Museum Gouda, inv. nr. 53951. In Gouda is in de 19e eeuw maar één L. van Krimpen te vinden: Laurens van Krimpen (1795-1878), een graanhandelaar, woonachtig op de Westhaven. Deze overleed echter al voor de sloop op hoge leeftijd. Van hem zijn geen artistieke of bouwkundige interesses bekend, maar misschien was hij een liefhebber. Zijn zoon Jan van Krimpen (1825-1912) was organist en woonde aan de Lage Gouwe tegenover de hier besproken gevel.

Geveltop van 'huis op de hooge Gouwe', olieverfschets van J.J. Bertelman (Collectie Museum Gouda; Tom Haartsen, fotografie)

Daniel de Lange (1665-1734)

EEN VERGETEN GOUDS HISTORICUS EN MUNTENKENNER

Paul Abels

68

Tidings 2018

Een stad als Gouda ademt geschiedenis. Mede daardoor zijn er door de eeuwen heen veel Gouwenaars geweest die zich verdiept hebben in het roemruchte verleden van de stad en het omringende gewest Holland. Bekende namen zijn de regentzoon Pieter Cornelisz Bockenberg (de eerste officiële geschiedschrijver van het gewest Holland), de (oud-)katholieke pastoor Ignatius Walvis (de eerste stadsgeschiedschrijver van Gouda) en de patriottische regent Cornelis Johan de Lange van Wijngaerden (de tweede schrijver van een Goudse stadsgeschiedenis).

Maar er zijn ook 'mindere goden' uit de stad geweest die zich met geschiedschrijving hebben bezig gehouden. Sommige van hun geschriften zijn nooit uitgegeven, maar de handschriften van Adriaen Cornelis Vereijck, Paulus Doncker, Franco de Vrije en Theodoor van Abbesteech bevinden zich nog wel in het Goudse archief. Ze zijn tegenwoordig voor iedereen te raadplegen op de website van Gouda op Schrift (zie goudaopschrift.nl). En eerder schreven we ook al over schoolmeester Kluitman, die in de 19e eeuw een beknopte geschiedenis van Gouda op de persen liet leggen.¹

Onlangs wist ik op een veiling een boekje te bemachtigen van een voor mij nog onbekende Goudse historicus, Daniel de Lange. Net als Bockenberg schreef hij niet over

Prijsband van de Goudse Latijnse school, in 1681 uitgereikt aan Daniel de Lange. Het getuigschrift is ondertekend door schoolbestuurders Jacob van der Graeff en Hugo vander Werve en onderaan door rector Johannes Verweij (foto auteur)

de geschiedenis van zijn geboorteplaats, maar over het vroege verleden van het gehele gewest Holland. Wie was hij en hoe moet zijn historische werk beoordeeld worden? In deze aflevering van Goudana gaan we op zoek naar de achtergronden en het werk van deze telg uit een beroemd Gouds regentengeslacht en zijn betekenis voor de stad.

Studie en werk

Daniel werd op 10 januari 1665 geboren als zoon van de Goudse regent mr. Cornelis de Lange (1629-1682) en Ma-

Gerda Paans

Gouwe Verhalen is een serie interviews met mensen die het verleden van Gouda zelf hebben beleefd.

Gert Jan Jansen

‘Dus je zocht voor de afwisseling iemand ‘uit de linkse hoek’? Ik ben boven de tachtig, dus dat past voor een Gouwe Verhaal. Ik kom uit een socialistisch gezin, maar – zeg ik er meteen bij – met een vrijzinnig protestantse achtergrond. Ik ben altijd lid geweest van de vakbond, de Partij van de Arbeid, het NIVON en van het Humanistisch Verbond. Lastig is misschien dat ik pas sinds 1970 in Gouda woon. Als kind heb ik het rode Gouda dus niet meegemaakt.

Verder ben ik niet goed in het onthouden van namen en jaartallen. Je hebt die waarschijnlijk nodig als herkenningspunt in zo’n Gouds verhaal. Nog iets anders: ik ben altijd verlegen en emotioneel geweest. Je kijkt of je me niet gelooft, maar het is echt waar. Die verlegenheid voel ik van jongs af aan. Ik heb bewust geprobeerd om daar overheen te komen door het podium op te gaan, gedichten op te zeggen en te declameren. Dat emotionele is best lastig. Als ik een gedicht teruglees dat mijn vader met Sinterklaas maakte, kan ik nog steeds in tranen uitbarsten. Bedwingen lukt de laatste tijd iets beter. Toch ga ik je niet vertellen over mijn huwelijk dat in een scheiding is geëindigd. Hoe gelukkig ik me ook voel; het terugdenken roept emoties op die ik niet wil tonen. Zijn dat genoeg bedenkingen? Als jij het ziet zitten, gaan we van start.’

Jeugd in Den Helder

‘Ik ben op 17 april 1936 als Gerarda Paans in Den Helder geboren. Ik ben de oudste van vier kinderen, waarvan

Gerda Paans (1936)

Gerda Paans (foto Nico J. Boerboom)

Gerda Paans (links) met haar vader en haar zusje achter het huis in Den Helder (collectie-Paans)

Auteurs

Jean-Philippe van der Zwaluw is econoom, onderzoeker en schrijver. In 2016 verscheen bij Die Goude zijn biografie over Anna Barbara van Meerten-Schilperoort getiteld *De kroon van Gouda*

Geert Post studeerde geschiedenis en Italiaans en is in het dagelijks leven actief in het familiebedrijf dat zich bezig houdt met investeringen in de internationale vishandel en visserij

Paul Abels is historicus en redacteur van dit tijdschrift

Gert Jan Jansen is vicevoorzitter van Die Goude en hoofdredacteur van de Nieuwsbrief. Tevens is hij medewerker voor de rubriek 'Gouwe Verhalen'

Agenda

LEZINGEN 2018

28 mei **Reinoud Rutte:** De ontwikkeling van Nederlandse steden waarin ook Gouda aan bod komt

3 september **Sigfried Janzing** in het kader van Open Monumenten Dag over het thema 'In Europa'

15 oktober **Wout Troost:** Onrust aan de Gouwe in 1672; de rol van de burgerbeweging

Tidinge

TIJDSCHRIFT VAN DE HISTORISCHE VERENIGING DIE GOUDE

Een controversiële ‘VroedVrouw voor Buyte’ (II)	50
Feiten en fictie in het leven van Anna van Hensbeek (1750-1808)	
Jean-Philippe van der Zwaluw	
Een verloren gevel aan de Hoge Gouwe	61
Geert Post	
Daniel de Lange (1665-1734)	68
Een vergeten Gouds historicus en muntenkenner	
Paul Abels	
Gouwe Verhalen: Gerda Paans vertelt	73
Gert Jan Jansen	